

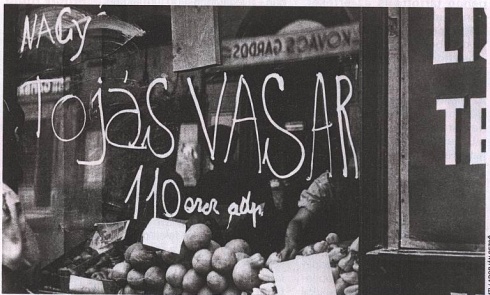
| HIPERINFLÁCIÓ | PENGŐ, ADÓPENGŐ | VILÁGREKORD |

Aranyárban

Nem volt olyan hatalmas az infláció hetven éve, a forint bevezetése előtt, mint amilyenek tartják.

az adó-
pengő nem
inflálódha-
tott, mert
a pengő
vásárló-
erejének
állandó
vált

Budapesti üzlet
1946-ban.
Féltéves gondok

zarándokhely győntatódvarában áll), a gyűjtemény számos darabjának nyoma veszett.

Az épület pedig pusztulásnak indult, a kápolnákból irodák, rakárak lettek. Voltak azonban, akik még ezután is bemelegkedtek a ferencsek számára tiltott területre. A rendszerváltás utáni években vált publikussá, hogy Paskai László későbbi bíboros-prímás 1951-es pappá szentelése is e falak között, titokban történt. A rend az 1990-es évekbeli kárpótláskor sem kapta vissza az ingatlant, a 400 milliós kártalanításból 80 milliót kaptak meg a ferencsek, a többi a levéltár kiköltöztetését szolgálta. Az épület – a hozzá tartozó kisebb bérleményekkel együtt – az utóbbi években a főváros és a kerületi önkormányzat tulajdonában volt, de azok nem igazán tudtak mit kezdeni vele.

A rend 2013-ban nyílt pályázaton – a kártalanításként kapott összeg valorizált értékén – visszavásárolta az ingatlant az államtól. Azzal a kikötéssel vehette birtokba, hogy „helyre kell állítani” az épület eredeti, valójában soha nem valósult állapotát. A templomi funkcióra ma már nincs igény – ilyen kikötés nincs is –, a rendnél azt tervezik, hogy valamilyen szakrális (kápolnák, urnatemető), illetve kulturális hasznosítás mellett a nagyközönség számára is látogathatóvá teszik az épületet. ■ DOBSZAY JÁNOS

A milpengő 6 nullával, a bilpengő 12 nullával, a milliöbilpengő 18 nullával – ezekkel a felfoghatatlan címletekkel kellett megküzdnie 70 éve, a második világháború katasztrófájából épp-hogy felocsúdott magyar lakosságnak, amikor 1946 június-júliusában a történelem legnagyobb pénzromlása bekövetkezett. Miközben a hiperinfláció világszcúcsának kétes dicsősége Magyarországot illeti, az kevésbé közismert, hogy az 1946-os rekord mesterséges kozmetikázás következménye. A pénzügyminisztériumban 1946 júliusában politikai és költségvetési megfontolásból irányították a pengő eszeveszett inflációját – de már csak akkor, amikor kiszorította az új fizetőeszköz, az adópengő. Valójában egy teljesen elértekelenedett, gyakorlatilag nem használt valuta árfolyamát állították, azt viszont igencsak intenzíven: három hét alatt 40 milliómod részére devalválták a pengőt (akkori szóhasználatlalt,

az adópengőtől megkülönböztendő: a simapengőt). A ténylegesen forgalomban lévő adópengő inflációja is szinte pártját ritkítja, de így számolva alig 300-szorosára emelkedett az árszínvonal júliusban. A forint bevezetése előtt mindenesetre gazdaságtörténetének talán legnehezebb két hónapját élte meg az ország.

Az 1927-ben bevezetett pengő inflációja 1945 őszén szabadult el, amikor a második világháború befejeztével a romokban heverő országban egyszerre kellett gondoskodni a termelés beindításáról, a győztesek által követelt jóvátétel megfizetéséről, az infrastruktúra helyreállításáról és az élelmiszer-elátásról. A háborús károk katasztrófálisak voltak: megsemmisült a teljes nemzeti vagyon kétötöde, ami az utolsó békeév, 1938 nemzeti jövedelmének ötszörösét jelentette. A termelőberendezések nagy részét nyugatra vitték, vagy az oroszok kezére került. A helyzetet súlyos-

bította, hogy az országban állomásozó félmillió szovjet katonaság ételmiszer- és üzemanyag-ellátását is biztosítani kellett. Az adóbevételek az állami kiadások mindössze 6-7 százalékát fedezték, a hiányt bankképprel pótolták. Szó szerint számolatlanul nyomtatták a pénz, olyannyira, hogy 1946 júniusától már sorszám nélkül jelentek meg az egybillió és a nagyobb címletek.

A kormány eredetileg elszámolási pénzegységként vezette be 1946. január 1-jével az adópengőt, hogy értékártó számolóegységben lehessen nyilvánítani az adóbevételeket, a bankbetéteket, a hiteleket, a pénzforgalmat és az áremelkedést. Elméletileg az adópengő nem inflálódhatott, hiszen csak a pengő vásárlóerejének árnövekedése volt. A bolti árakat, a munkabéreket akkor még változatlanul pengőben számolták. Az árjegyzők délelőtt körbejárták a pesti piacokat, boltokat, és délutánra kiszámították a simapengőben tapasztalt árnövekedést. Az eredményt az üzletek zárása után nyilvánosságra hozták, így mindenki megtudta az aznapi infláció mértékét. A lakosság adópengőben vezetett betétszámlákat nyithatott, amivel a megtakarítási hajlandóságot is növelni akarták. Ha valaki január elején takaréka telt 100 ezer pengő, akkor a jóváírt 100 ezer adópengőért két hónap múlva már egymillió pengőt kapott vissza.

Az első negyedévben az adópengő tartotta is az értékét. Április-májusban azonban már az adópengőben mért árnövekedés is körülbelül a másfélszeresére emelkedett, miután a pénzügyminisztérium szándékosan gyengíteni kezdte az adópengőt, hogy az állami kiadásokat kevesebb pénzből megússza. A helyzet hamarosan odaig fajult, hogy a Lúdas Matyi, a korabeli vicclap joggal élcelődhetett: „A simapengő volt az a papiros, amelynek nem volt értéke, az adópengő pedig az, amivel a simapengő értékét mérték.”

Pedig alig néhány hónapot kellett volna kibírni: május 23-án közölték, hogy augusztus 1-jén bevezetik az új, stabil pénzt, a forintot. Ugyanakkor döntöttek arról is, hogy papírpénzként is kibocsátják az adópengőt, mert az emberek ebben sokkal

Fővárosi utcáké 1946 augusztusában. Söpörgetés

inkább megbiztak, mint a pengőben, ráadásul könnyebbnek tűnt kisebb címletekben számolni. Egy héttel később megjelentek az új papírpénzek: jogi értelemben nem is bankjegyek, hanem a pénzügyminisztérium által aláírt adójegyek. A hírtől mindenki azt várta, hogy a kereskedelem megnyugszik, az infláció csökken – de ennek épp az ellenkezője történt. Adójegyben – annak korlátozott használhatósága ellenére – júniusban 13-szorosukra emelkedtek az árak, amivel az új papírpénz azonnal hitelét veszítette.

Gondot okozott az is, hogy nem voltak kis címletek. A visszajáró pengőmilliókban számolták, ráadásul úgy, hogy az adópengő és a pengő árfolyama naponta változott. Közben megjelentek (simapengőben) a milpengő és a bilpengő, de ezektől mindenki azonnal szabadulni akart. Ahogyan a papírpénzek alkalmatlanokká váltak a reális értékmérésre, az elszámolásokban – a legkülönfélébb formákban, az ékszerektől kezdve az érméig – előkerült az arany. Soha annyit Napóleon-arany (III. Napóleon korszakából) nem forgott közösen Magyarországon, mint akkor. Az aranykereslet oly mértékűvé vált, hogy érdemes volt Svájcban megvenni a Napóleon-aranyérméket 12 dollárért, mivel litton 14–16 dollárért lehetett őket továbbadni. A boltokban megjelentek az aranymérlegek, amelyek tizedgrammos pontossággal kimérték a nemesfémeket.

Még egyszerűbb értékmérő lett a lakosság kezében a rizs és a cigaretta; nagyjából egy kiló rizs vagy száz szál cigaretta felelt meg egy dollárnak. Virágzott a cserekereskedelem. Június közepén tarthatatlanná váltak az állapotok Budapesten: a munkások 14 heti – pengőben

fizetett – bérükért tudtak (volna) venni egy kiló zsírt a piacon, és egy héti kellett dolgozniuk egy-két kiló krumplióért. A piacokon félóránként emelték az árakat. A lakosság szembefordult az „indokolatlanul” árat drágító kereskedőkkel. Egerszerítette a helyzetet, hogy június 24-étől a béreket pengő helyett adópengőben kellett kifizetni, napi sorszámok szerint. A túléléshez a vállalatok természetben (is) fizették a dolgozókat: élelemmel, ébédrel, a gyár termékeivel. A fizetések heti két részletben teljesítettek, és ilyenkor a házastársak már délelőtt megjelentek a gyárkapunál, hogy a kapott készpénzt azonnal elkölthessék a piacon.

A pénzügyminisztérium július 9-én általános fizetőeszközzé tette az adópengőt is – és ezzel végképp elszabadult az árfolyama. Mindekképp inflálódott, de különböző mértékben. Az adópengőért a piac, a pengőért a minisztérium határozta meg. Két nappal később a Nemzeti Bank még kibocsátotta a 100 trillió pengős (azaz 100 millió bilpengős) bankot, amivel mindmáig a világ legnagyobb címletű bankjegye. Vásárlóértéke a kibocsátáskor csak 166 ezer adópengő volt, amiért akkor már egy tojást sem lehetett kapni. Egy dollárért a feketepiacon akkor 57, de két nap múlva már 855 ilyen bankjegyet kellett volna adni. Ekkor készült az a jól ismert fénykép, amelyen az utcán sörök az elértéktelenedett pénzt.

Az adópengő valamelyest tartotta magát, de annak az értéke is rohamosan csökkent. A pengővel viszont július 13. után az a közgazdasájlág képtelen helyzet állt elő, hogy egy már senki által nem használt pénz naponta a sokadrészére devalválódott. Ezért szóba sem kerülhetett, hogy augusztus 1-je után a pengőt átváltásáért forintra. A naponkénti leértékeléssel a kormány totálisan le akarta nullázni a vele szembeni követeléseket, hogy senkinek ne jusson eszébe a pengőtörtézet forintra váltani. Ez sikerült is. A simapengőből július 31-én hivatalosan forgalomban lévő teljes bankjegymennyiség sem ért a szó szoros értelmében egyetlen augusztus 1-jei fillért sem. ■

DANYI PÁL

a Nemzeti Bank még kibocsátotta a 100 trillió pengős bankot, amely máig a világ legnagyobb címletű bankjegye